

Pojedinci

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Neki dan sam nazočio jednom skupu, skupu koji je – s obzirom na prigodu i sudionike – bio vrijedan svake pozornosti. Riječ je o tribini “Znanost i društvo” što se održala 13. svibnja 2003. u zagrebačkom Tehničkom muzeju povodom manifestacije “Festival znanosti 2003.”*

Što sam čuo na toj tribini?

Pravo da vam kažem malo novoga. Da živimo u doba znanosti. Da je znanje i umijeće glavni pokretač razvoja civilizacije od kamenog doba do naših dana. Da se u nas za znanost izdvaja sasvim malo novca. Da su projekti usitnjeni. Da nisu definirani glavni (“strateški”) pravci razvoja. Da javnost nije dovoljno informirana i ne sudjeluje u donošenju političkih odluka glede ključnih ekoloških pitanja Lijepe naše (razgradnja nuklearke i transport nafte Jadranom). Da je Ranković odgovoran što je izgradio nuklearku u Krškom radi dobivanja plutonija, a ne da nam bolje svijetli. Da naši znanstvenici šute o svome poslu umjesto da ga populariziraju. (“Dužnost je svakog znanstvenika da piše za javnost o svome poslu”, reče jedan mladi sudionik rasprave. “A je li dužnost izdavača, urednika i inih ljudi iz medija da taj posao pošteno plate”, mislim si ja.) Da gospodu narodne zastupnike u Hrvatskom državnom saboru baš briga što znanstvenici misle. Da...

Rasprava je počela vrlo visoko, baš filozofski (jer ju je otvorio naš ministar Gvozden Flego, koji je – za one koji to nisu znali – filozof po struci), da bi se – kako to obično biva – na kraju svih krajeva rasprava svela na posve svakodnevne teme, da ne kažem jadikovke. Konačno, s obzirom na priliku i mjesto bilo bi izvan svake pameti očekivati da bi ta i takva rasprava trebala bilo što riješiti. Njezin je cilj bio da se naša najšira javnost – kojoj je, konačno, ovaj znanstveni sajam bio namijenjen – pobliže upozna sa stanjem i problemima naše znanosti.

Pa ipak. Pa ipak je u tom kolopletu mišljenja i ideja iskrsnula jedna svijetla točka. Naš molekularni genetičar svjetskog glasa i ugleda, profesor Miroslav Radman došao je do riječi istom kad smo sve druge čuli. I što je rekao? Ukratko: I u Francuskoj se susrećemo s istim problemima kao u Hrvatskoj. A razlog je taj što je i hrvatska i francuska znanost utemeljena na platnim razredima, a taj sustav sve dirigira i sve birokratizira. Amerikanci i Englezi krenuli su drugim putem – oni sve daju na jake pojedince. Njima otvaraju sve mogućnosti i daju im svu slobodu u radu... Rezultat?

Pogledajte tko vodi svjetsku znanost, tko dobiva Nobelove nagrade!

Laissez faire i feud. Sukob dvaju svjetova, dviju civilizacija.

Neka mi ne zamjere sudionici spomenute rasprave, ali samo se zbog tih nekoliko Radmanovih rečenica isplatilo gotovo dva sata žuljati stolicu i trpjeti zaparu. Jer tu je suština. Nitko nije toliko

glup da ne zna pokupiti novac s poda. Kad bi naša industrija bila zainteresirana za razvoj proizvodnje, a naša birokracija brža i ažurnija u zaštiti patenata zar bi itko bio toliko lud da ne patentira svoje otkriće? Kad bi naš znanstvenik mogao iz svoga rada izvući novca i novca (*Make as much money as you can!*), a ne bio u prihodima ograničen platnim razredom (svojim znanstvenim zvanjem), zar bi mu bilo teško s ušteđenim kunama otvoriti tvrtku koja bi rezultate njegova znanstvenog rada plasirala u proizvodnju? Sve se to događa u zemljama razvijene demokracije, u zemljama u kojima je pojedinac osnovna karika društva. A u nas?

Sapere aude! Usudi se biti pametan! Ta nas kletva prati na svakom koraku. Čim nešto kreneš napraviti, već ti trojica kolega podmeću nogu, a iz busije vreba kolegica da te na svaki način u tome spriječi. Napišeš knjigu, pa umjesto da za nju dobiješ hvalu (kad novac već ne možeš), dobiješ recenzenta koji čini sve što je u njegovoj moći da tvoje djelce nikad ne ugleda svjetlo dana. A zašto? Zato što si rukopis dao na recenziju i čovjeku koji je nekoć bio njegov asistent, a takav čovjek mora biti glup i nesposoban *per definitionem*. Čovjek dolazi s poslovnim prijedlogom, s nepotpisanim ugovorom sa stranim partnerom, a njegov mu šef preporučuje da uzme bolovanje i ode se liječiti (poznaje jednog izvrsnog psihoterapeuta), budući da se suradnik (točnije: suradnica) počeo derati i plakati kad je shvatio da su njegovu inicijativu svi dočekali “na nož”. Drugi pak uspješni znanstvenik mora prepustiti vođenje svoga projekta gospođi koja je na jadvite jade uspjela doktorirati tek u 60. (šezdesetoj, dobro ste pročitali!) godini života. Zašto? To samo besmrtni bogovi znaju!

Koja korist od ovakvog posla, od ovakvih međuljudskih odnosa,** od ovakve znanstvene politike? Zar je toliko teško shvatiti da od dobrog čovjeka, dobrog stručnjaka, dobrog radnika imaju korist svi – a da od nevaljalog čovjeka, stručnjaka i radnika korist nema ama baš nitko. Umjesto da je šef rečenu kolegicu poslao na psihijatrijsko liječenje, mogao joj je dati slobodu rada i svaki mjesec na temelju njezinog rada sebi u džep stavljati lijep novac. Šezdesetogodišnja *doctoressa* mogla je još tih nekoliko godina do mirovine proživjeti u miru, umjesto da se opterećuje poslom kojem nije dorasla, koji je opterećuje, narušava joj zdravlje i skraćuje život.

Tako govori razum. Ali ljudi nisu racionalna bića. To je kartezijska zabluda.

*Manifestacija se održavala od 12. do 18. svibnja 2003. Osnovni je poticaj za nju došao od Britanaca (*British Council*) koji su njome htjeli obilježiti pedesetogodišnjicu rješavanja strukture DNA.

**Često se čuje da u nas posao ruše loši međuljudski odnosi. Ja bih rekao da je obratno. Loši međuljudski odnosi nastaju na poslu onda kada posao nije organiziran kako valja, kada ljudi nisu plaćeni kako treba i kad se, ukoliko, posao radi i vodi neprofesionalno. Vjerujte mi na riječ: I najgore se nesuglasice na poslu mogu riješiti ako ljudi imaju zajedničke interese i valjanu motivaciju za rad.